Skolväsendet i Kolbäck.

Bland de socknar på länets landsbygd, hvilka från längre tid tillbaka intagit ett framstående rum, är Kolbäck, som genom sin bördiga jord och lyckliga läge i Snefringe härads midt vid Kolbäcksån nu som fordom innesluter en välbärgad, mycket självständig befolkning, som af ålder följt med sin tids kul-

KOLBÄCKS FÖRSTA SKOLHUS VID KYRKAN.

turutveckling. En mycket betydelsefull sida af denna utveckling, nämligen folkundervisningen, har i Kolbäck äldre anor än i de flesta andra socknar på länets landsbygd.

Af de 44 äldsta folkskolor* eller barnskolor, som de ursprungligen kallades, som från 1571 till 1695 inrättades på skilda ställen i vårt land, är

STRÖMSHOLMS FOLKSKOLA,

som redan 1680 var i verksamhet. Undervisningen förestods här, liksom fallet var i alla dessa äldsta folkskolor, af en präst. Detta var också naturligt, då man icke kunde bland andra personer finna dugliga lärare. Lönerna till lärarne vid dessa skolor voro små, vid Strömsholm dock med de bästa. Den var likväl ej så stor, att den kunde kvarhålla lärarne någon längre tid vid den mödosamma lärarebefattningen, utan sökte de, så fort tillfälle yppade sig, bättre lönade prästbeställningar. Det var med afseende på lärarelönen vid denna skola, som en ryktbar kolbäcksbo — Otto Sebastin von Unge** — i sitt berömda verk "Promenader inom Fäderneslandet" (tryckt 1831) på sitt kraftiga språk yttrar: "Det, som belönas af staten, är emellertid icke att uppfostra människor, utan att uppfostra hästar och jagthundar. Hvad är väl en scholmästare med sina barn värd emot en stallmästare med sina fän!" Från och med 1862 har lärareplatsen tillsatts med folkskollärare, af hvilka aflidne J. E. Sefvelin med beröm tjänstgjorde i 25 år från 1862 till 1887 och var under de senare åren af sin tjänstetid samt några år efter afskedstagandet ledamot af socknens skolråd. Efter hans afskedstagande sköttes platsen af en folkskolelärarinna, fröken Jansson, men har nu åter manlig lärare, A. G. Bäckström, tillika organist vid slottskapellet.

I följd af det stora barnantalet har folkskolan måst delas på två afdelningar, af hvilka 3:e och 4:e klasserna förestås af den ordinarie läraren, och har sin lokal i *gamla skolhuset*. För 1:a och 2:a klasserna, hvari undervisningen skötes af en biträdande lärarinna fröken Alfrida Andersson, har ett *nytt skolhus* uppförts innevarande år. För den förberedande undervisningen finnes *en småskola*, som under många år förestått och ännu förestås af fröken Anna Åhmanson.

FOLKSKOLAN VID KYRKAN.

Redan år 1837 inrättades för den öfriga delen af socknen en folkskola, som ambulerade på två stationer: sockenstugan vid kyrkan och en Strömsholms kanalbolag tillhörig kasern, belägen å bolagets egendom i Frösvi by. Åren 1837—39 sköttes undervisningen af en studerande Ljungvall. Från och med höstterminen 1839 upphörde ambulerandet och skolan blef fast, på samma gång ny lärare, Erik Gustaf Åhman, anställdes i densamma. Skolans lokal var sockenstugan, ett dystert rum om 6,1 × 4,6

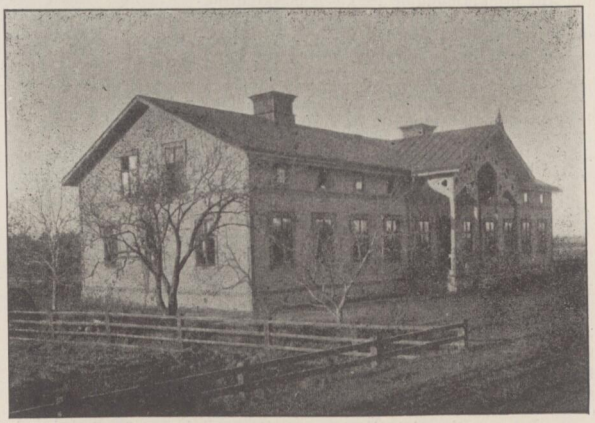

SKOLHUSET VID KOLBÄCKS KYRKA.

m. golfyta och 2,36 m. höjd, försedt med 2 fönster af 1,04 × 0,95 m. ytvidd. Ventilation erhölls endast genom fönstrens och dörrens öppnande samt genom kakelugnen. Möbleringen utgjordes af bord och långbänkar; undervisningsmaterielen af stafnings- och läsetabeller. Ett an-

* Märkligt är, att öfver hälften af dessa äldsta folkskolor, eller 23, komma på Vesterås stift, däraf 13 i Dalarne, där också rikets äldsta folkskola, Stora Tuna barnskola, inrättades 1571.

** Född den 15 aug. 1797 på Mölntorp i Säby socken, död den 14 maj 1849 på Westerkvarn i Kolbäcks socken.

gränsande rum jämte kök utgjorde lärarens bostad. Detta primitiva skolhus kvarstår än i dag, men den forna skolsalen är nu tvättstuga, och lärarebostaden bebos af en statkarl hos det forna skolhusets ägare, godsägaren E. Ericsson i Kyrkbyn.

Undervisningen i denna trånga och mörka lokal fortgick till och med 1849, då de skolbesökande barnens antal uppgick till 80, hvilka omöjligen samtidigt kunde få rum i lokalen. Ett nytt skolhus uppfördes då, som på den tiden ansågs storartadt och togs till mönster för flera skolhusbyggnader i närliggande socknar, dock med inskränkning af utrymmet, som vederbörande ansågo allt för stort. Efter skolans inflyttning i det nya skolhuset ökades de skolbesökande barnens antal hastigt. Det var mycket sällan någon skoldag, då mindre än 100 barn voro närvarande.

Lärarens lön stod i förhållande till det outvecklade skolväsendet. Enligt sockenstämmobeslut af den 17 sept. 1837 erhöll han för sin möda 1 shilling 4 runstycken banko = 4 öre pr dag för hvarje i skolan närvarande barn. Denna afgift skulle med ena hälften utgå från sockenkassan och med den andra hälften af "hemmansbrukare och andra förmögnare församlingens medlemmar för de barn de höllo i skolan". För fattiga barn betalade "barnkas-

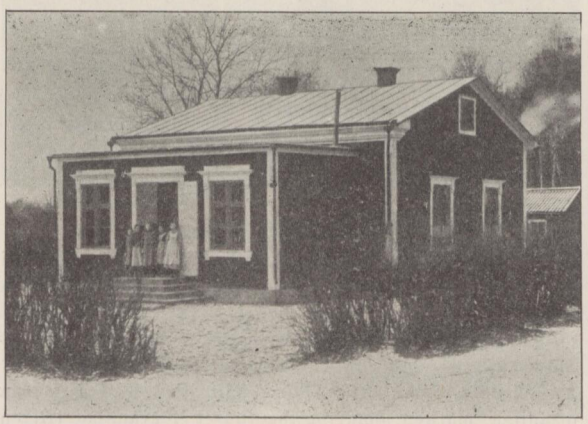

GAMLA SKOLHUSET VID STRÖMSHOLM.

san" med understöd af fattigkassan. Dessutom erhöll han bostad med ett rum och kök i det ofvannämnda skolhuset samt vedbrand. Då läraren E. G. Åhman tillträdde platsen, var barnantalet 16 och lönen således 48 öre pr skoldag, såvida alla barnen voro närvarande, hvilket dock ej torde varit fallet. Men i den mån skolan vann förtroende hos folket, ökades barnantalet och därmed äfven lönen, som 1848, då barnantalet uppgick till 80, ansågs väl mycket förmånlig för läraren, hvarför det då beslöts på sockenstämma, att lönen skulle utgå med 1/2 kappe råg pr oförmedladt öresland, utgörande tillsammans 9 tunnor 12 1/2 kappar; 4 L.-pund hö och 4 L.-pund halm pr förmedladt mantal, kvarnarne och Trångfors bruk inberäknade; till vedbrand cirka 6 stafrum barrved för eget behof och skolrummets eldning; kontant 66 riksdaler 32 skilling banko = 100 kronor, hvilket utgick af Folk-Skole-Cassan.

Som läraren Er. Gust. Åhman var mycket omtyckt af sina sockenbor, öfversteg den lönespannmål, han erhöll, det beräknade måttet icke så obetydligt; mången hemmansägare, som hade barn i skolan, gaf en eller annan kappe mer, än han var skyldig att lämna. Likaså erhölls hö och halm utöfver de beräknade punden.

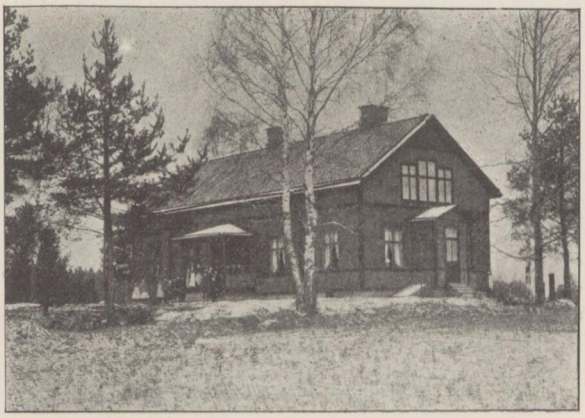

NYA SKOLHUSET VID STRÖMSHOLM.

Herr Åhmans lön som skollärare förbättrades sedermera i enlighet med de tid efter annan från Kungl. Maj:t utgående stadganden angående förbättring i folkskollärarnes löner.

Den 19 febr. 1879, då hr Å. varit 40 år i socknens tjänst, hölls för honom en storartad fest å Kolbäcks gästgifvaregård, hvarvid öfverlämnades till honom en genom subskription åstadkommen minnesgåfva, en sockerskål af silfver, fylld med något öfver 500 kr. i guld.

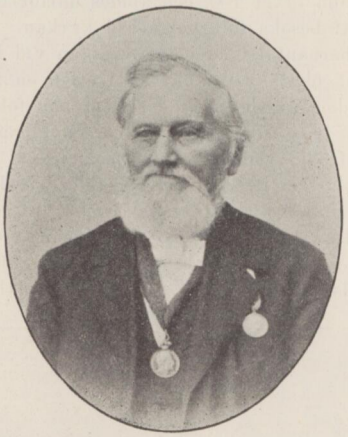

Herr Å., som är född den 13 april 1819 och således nu i sitt 85 år, är fortfarande frisk och kry, har förvånansvärdt godt minne och väl bibehållna själskrafter i öfrigt, sköter fortfarande sin klockare- och organisttjänst, på senaste tiden likväl med biträde af sin dotter Alma.

I socknens sparbankskomité af länets sparbank har hr Å. allt sedan dess tillkomst eller från och med 1864 varit ordförande och sköter ännu med förkärlek denna förtroendepost.

*

Sedan skolgången blef allmännare, blef det nya skolhuset snart nog för trångt, hvarför år 1856 inrättades en

MINDRE SKOLA VID SKANSEN.

Denna skola besöktes af barnen från norra delen af socknen. Den meddelade undervisning i kristendom, läsning, skrifning och räkning till en början åt mindre barn, men längre fram åt alla barn i skolåldern, hvilka ej ville besöka folkskolan vid kyrkan, hvarföre denna skola också benämndes ersättningsskola. Den förestods först af en hr Blomqvist, därefter af en mamsell Fagerström, sedan af numera folkskolläraren J. Bergström i Lisjö, Sura socken, samt sist af mamsell Hanna Berg.

1876 begynte undervisningen i

VÄNSTA SMÅSKOLA,

som till lärarinna erhöll fröken Alma Åhman (dotter till ofvannämnde E. G. Åhman), hvilken ännu tjänstgör vid skolan.

Ersättningsskolan vid Skansen upphörde 1878, då

NÄSLUNDS FOLK- OCH SMÅSKOLA

inrättades i ett för ändamålet uppfördt skolhus vid Näslund. Första året uppehölls här undervisningen af E. G. Åhman, som året förut efter 38 års hedrande lärareverksamhet afgått med pension från sin läraretjänst i folkskolan vid kyrkan och där efterträdts af sin son Fritiof Åhman, fortfarande lärare därstädes. Samma år valdes till ordinarie folkskollärare vid Näslunds folkskola nuvarande innehafvaren af tjänsten Johan Forssell. Barnen från norra delen af socknen samt från Sörstafors pappersbruk besökte skolan till 1888, då det nuvarande skolhuset vid kyrkan var färdigt. Då var barnantalet i Näslunds folkskola öfver 100, och ålades därför barnen från Sörstafors att besöka folkskolan vid kyrkan. Men redan 1895 hade barnantalet både i folkskolan vid kyrkan och vid Näslund ökats så mycket, att ännu en folkskolesal påbyggdes den gamla salen i sistnämnda folkskola, där 1:a och 2:a klasserna undervisas af en biträdande lärarinna, f. n. fröken Sanna Holmin, som likväl med innev. år lämnar platsen, hvilken enligt skolrådsbeslut skall besättas med folkskollärarinna. Barnen från Sörstafors förständigades nu att besöka folkskolan vid Näslund. Häraf ökades dock barnantalet så mycket, att lokalerna vid Näslunds folkskola snart blefvo otillräckliga. Flere

SKOLHUSET VID NÄSLUND.

förslag framlades nu för att få skolväsendet på ett tillfredsställande sätt ordnadt. Somliga ville ha en folk- och småskola vid Sörstafors; andra åter ville utvidga folkskolan vid Näslund med ännu en klass och uppföra en småskola vid Trångfors, och ett tredje förslag afsåg inrättande af en småskola jämte fyrklassig folkskola vid Trångfors. Ehuru det från både pedagogisk och ekonomisk synpunkt hade varit fördelaktigast, om folkskolan vid Näslund utvidgats, vann likväl förslaget om uppförande af

FOLK- OCH SMÅSKOLA VID TRÅNGFORS

den beslutande kyrkostämmans bifall. Och sålunda uppfördes ett stort skolhus därstädes med rymliga och tidsenliga lokaler för folk- och småskola. Den senare skolan

SKOLHUSET VID TRÅNGFORS.

har varit i verksamhet sedan 1897, de första två åren i förhyrd lokal i Lustigkulla (lärarinna är fröken Elin Helmer), den förra skolan sedan 1900. Bilden af dess ordinarie lärare hr A. E. Eriksson synes bredvid skolhuset ute på dess gård härofvan; förmodligen går hr E. och filosoferar öfver huru han skall få den ganska otjänliga marken omkring skolhuset förvandlad till en prydlig skolträdgård, en förmån, hvarmed de öfriga skolorna i socknen äro försedda.

I flickslöjd undervisas i alla folkskolorna, i gosslöjd vid Strömsholm och Trångfors.

Kolbäcks skolväsende har under årens lopp fått mottaga följande donationer:

Axelsonska fonden,	kapital	1,400	kronor,
Reuterstamska	„	400	„
Iveriska	„	1,500	„
Lagreliska	„	20,000	„
Törngrenska	„	5,000	„
Lundbergska	„	1,500	„
Liljestolpeska	„	300	„
Lars Perssonska fond.	„	200	„
Ljungdahlska	„	150	„
Hellströms skolbarnsfond	kap.	300	„

Hälften af Lagreliska fondens räntemedel utgår årligen till understöd åt fattiga änkor; andra hälften användes till beklädnad åt obemedlade flitiga skolbarn. Från de öfriga fonderna utdelas den årliga räntan bland fattiga

skolbarn med undantag af att räntan å 1,500 kronor af Törngrenska fonden tillfaller socknens folkskollärare, räntan af 1,500 kronor utdelas bland fattiga skolbarn och räntan å återstående 2,000 kr. utgår till andra ändamål.

*

Kolbäck har på sista tiden blifvit en viktig järnvägsknut med järnväg i fyra olika riktningar. Dess stationssamhälle är i rask tillväxt. Med sina många utvecklingsmöjligheter kommer socknen att gå framåt i alla riktningar och af allt att döma ej minst på folkupplysningens område.

Johan Forssell.

Olof Grau's beskrifning öfwer Wästmanland med sina Städer, Härader och Socknar.

Denna boks namn torde vara kändt för de fleste vestmanlänningar, men likväl äro de säkert få, som haft tillfälle att se ett fullständigt exemplar af boken och än färre de, som äga densamma. Beskrifningen har emellertid en väl förtjänt popularitet, såsom den hittills utförligaste beskrifning af länet, hållen som den är i en synnerligen populär stil, och med kopparstick öfver samtliga kyrkor samt träsnitt öfver runstenarna. Intresset snarare ökas än minskas däraf, att såväl beskrifning som teckningar äro från 150 år tillbaka i tiden.

Vestmanlands Läns Tidnings redaktion har nu gått i författning om utgifning af GRAU'S beskrifning i ny upplaga med företal af amanuensen i kungl. riksbiblioteket i Stockholm, fil. d:r K. H. Karlsson.

Boken utkommer under tre år med början nästa år och erhålles genom att prenumerera på

Vestmanlands Läns Tidning med GRAU'S beskrifning.

Priset är då 6 kr. för år, 1:50 för kvartal.

Beskrifningen utkommer med ett häfte om 48 sidor i kvartalet. Illustrationerna placeras inuti texten, ej som i den ursprungliga upplagan på stora blad sist i boken. För öfrigt är Länstidningens pris det vanliga: för år 5 kr., kvartal 1:25.

OBS.! Beskrifningen tryckes färdig under 1904 och kan af prenumeranterna på densamma i slutet af året i sin helhet utlösas.

En upplaga på ordinärt papper men för öfrigt alldeles lika tryckes äfven och utdelas gratis till de helårsprenumeranter, som anmäla sig därför å tidningens expedition.

Tre bilder från Norberg.

Kyrkan för 150 år sedan, före och efter restaureringen.

Norberg är ett namn med klang af malm. Redan Engelbrekt Engelbrektsson tros ha idkat bergsbruk här och sålunda ägt ett lämpligt rastställe i Norberg på sina täta resor mellan Kopparberget i Dalarna och Vesterås.

Stora förändringar ha emellertid ägt rum under tidernas lopp äfven i dessa orter. Under den tid, som den äldsta bilden afser, eller för 150 år sedan, då Olof Grau skref sin bekanta »Beskrifning öfwer Wästmanland», var tydligen en liflig bergsbruksverksamhet i gång, att döma däraf, att där då funnos 11 hyttor, 4 hammarsmedjor och 2 kopparhyttor. Hyttorna och hammarsmedjorna voro väl ej så stora, men förädlingen af järnmalmen på platsen var då nödvändig till följd af transportmedlens outvecklade tillstånd. De transportmedel, öfver hvilka vår tid förfogar, ha helt och hållet förändrat förhållandena i Norberg. Af alla de hyttor och hammare, hvarom Olof Grau talar, och alla de andra, hvaraf ruiner ses här och där vid obetydliga vattendrag, finnas nu blott två hyttor eller masugnar i gång. Den minskade rörelse, som detta innebär för orten, ersättes genom en ökad malmbrytning. Denna drifves nu med tillämpning af rationella metoder och lämnar utkomst åt många människor.